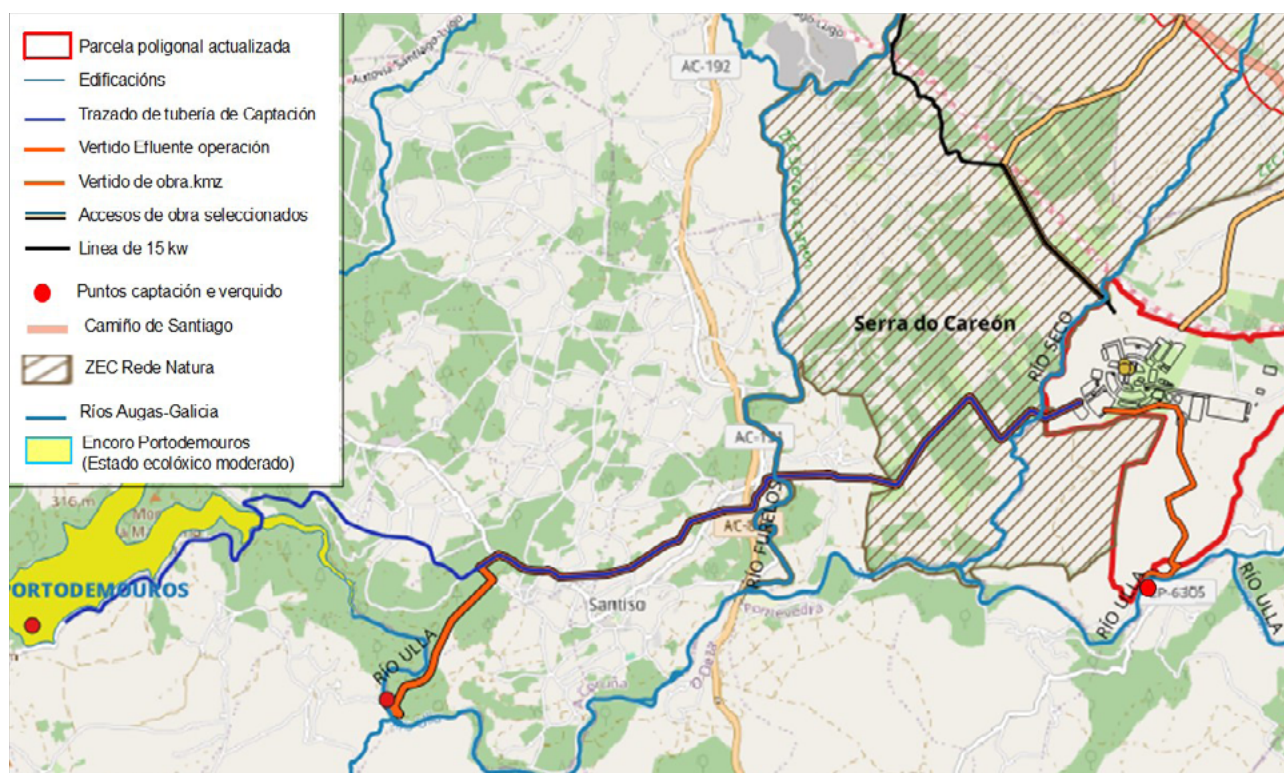

A auga é nosa e non da celulosa

Ana F. Santamariña*

A auga é nosa e non da celulosa. Con esta frase non incidimos no significado de posesión que ten o adxectivo “nosa”. Con ela insistimos en que a auga é un dereito humano universal esencial, e que debe de ser garantida como dereito inalienable e inviolable das persoas, sen estar a expensas do mercado. E estamos a darlle voz ao ecosistema do que formamos parte, incluíndonos nel. Este artigo pretende resumir os impactos que tería a macrocelulosa de Greenfiber nas augas, e tamén analizar por que existe a posibilidade de formular este tipo de actuacións nun río do que depende a vida de tantas especies, tamén a humana.

Imaxe 1. Situación da fábrica e infraestruturas asociadas · Elaboración propia

A base: Directiva 2000/60/CE e Plans Hidrolóxicos de Cunca (PHC)

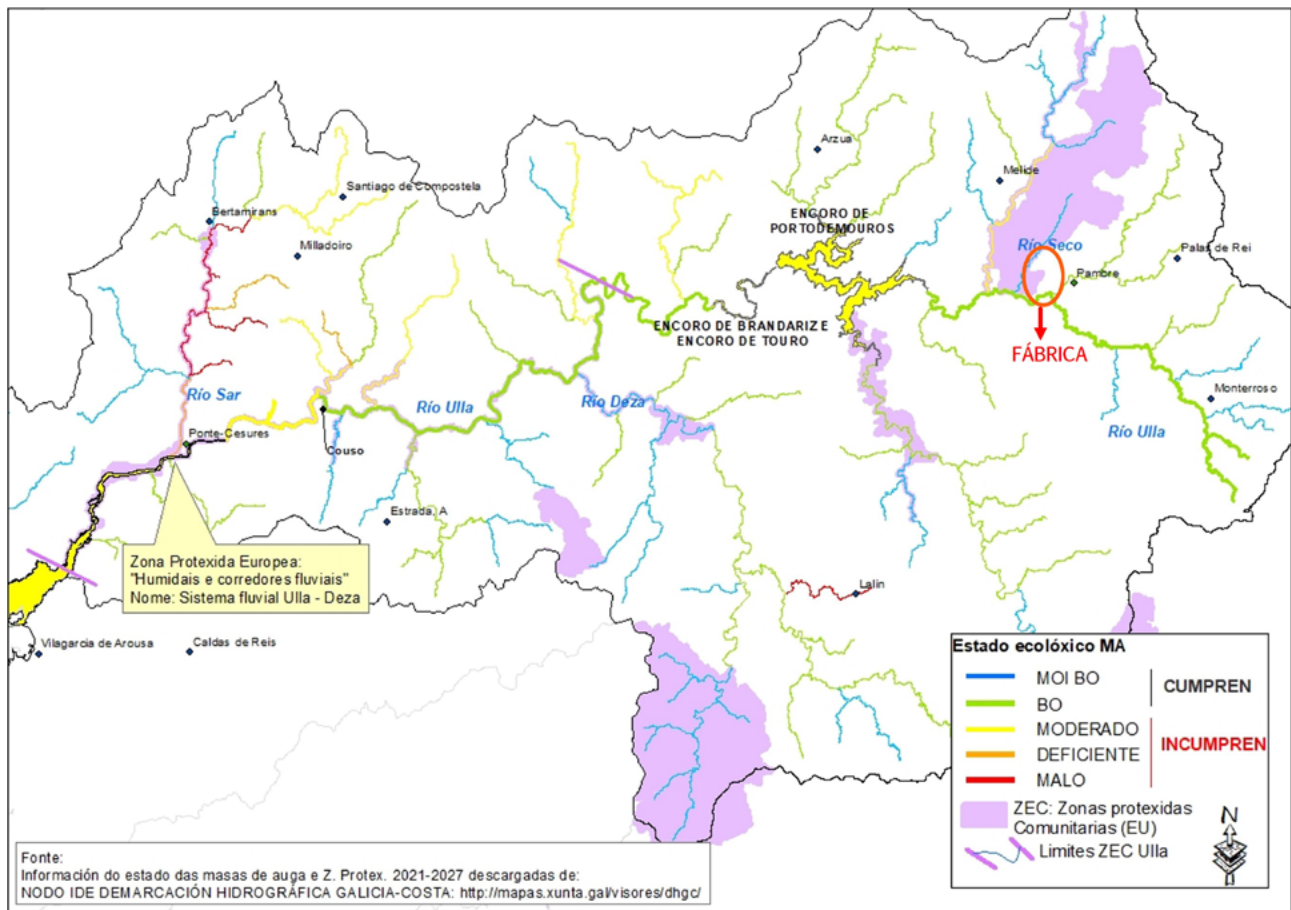
A Directiva 2000/60/CE pola que se establece un marco comunitario de actuación no ámbito da política de augas, Directiva Marco das Augas (DMA), entrou en vigor no ano 2000, para protexer, restaurar e mellorar o estado das masas de auga e os seus ecosistemas asociados. A DMA outorga maior peso á integración da planificación hidrolóxica con outras figuras de protección ambiental, especialmente as de espazos naturais protexidos. Os PHC preséntanse como instrumentos para previr a contaminación na súa orixe, co fin de acadar un bo estado e evitar o deterioro das masas de auga. Este proceso de planificación establécese mediante ciclos de seis anos. A xestión da cunca do río onde Greenfiber pretende realizar a captación e vertedura compete a Augas de Galicia, e o Plan hidrolóxico da Demarcación Hidrográfica de Galicia-Costa (PHG-C ciclo 2021-2027) foi aprobado polo Real decreto 48/2023. O obxectivo último da DMA era alcanzar o bo estado das masas de auga no ano 2015, pero este obxectivo aínda non se acadou; e a DMA permite exencións, pero non máis alá do ano 2027.

A concesión de augas solicitada por Greenfiber e Altri

En decembro de 2023 someteuse a información pública o procedemento ambiental e a concesión de augas para uso industrial de Greenfiber, de 46.000.000 litros de auga/día no encoro de Portodemouros (imaxe 1). Esta cifra supera o consumo de auga da provincia de Lugo (se se considera o consumo medio de auga en Galiza do INE de 130 L/día por persoa): 42.381.690 L/día.

A empresa non avaliou o que supón esta detración para o ecosistema fluvial, nin para o estado do encoro de Portodemouros, nin para as masas de auga augas abaixo deste. O PHG-C prognostica que debido ao cambio climático se reducirán os recursos hídricos nun 8,39% para o Ulla no ano 2039, detalle que Greenfiber pasou por alto na avaliación da solicitude de concesión para 75 anos.

O sistema de explotación Ulla – Ría de Arousa é un dos máis espoliados da bacía de Galiza – Costa, presións que se reflicten no estado que presentan as masa de augas do río Ulla. Existen catro en mal estado (imaxe 2): encoros de Portodemouros e Brandariz e Touro, e a masa de transición do

Imaxe 2. Masas de auga e ZEC's da bacía do río Ulla · Elaboración propia

Río Ulla (estuário), que sostén a gran parte do ZEC Sistema fluvial "Humidais e Corredores Fluviais Ulla – Deza".

Esta concesión pode comprometer a viabilidade ambiental do ecosistema e o abastecemento para o consumo humano. Nun contexto de emerxencia climática e tendo en conta os episodios de seca cada vez máis frecuentes, unha concesión como a solicitada repercutiría directamente no río Ulla, degradaría o ecosistema fluvial e mariño, e comprometería os usos dos que depende a poboación ribeira e da ría de Arousa.

Ademais, conceder esta auga suporía impoñer unha "servidume de acueduto" debido á tubaxe de 12,4 km desde o encoro de Portodemouros ata Palas de Rei que afectaría 381 predios.

Os vertidos de augas de Greenfiber

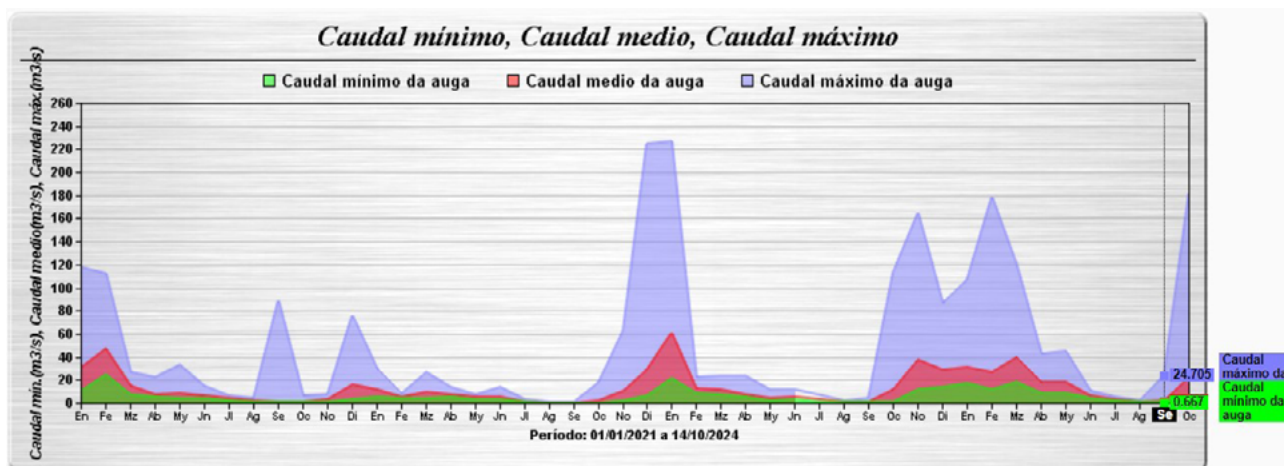
Nos documentos de Greenfiber presentados a información pública en marzo de 2024 indícase a existencia de dous vertidos (imaxe 1). Isto provocaría a degradación de dúas masas de auga en "bo estado ou mellor" segundo o PHG-C, cuxos obxectivos ambientais (OMAS) son "manter un bo estado para 2027". Unha sería a masa de auga onde se realizará o vertido de obra (vertido non caracterizado), e onde existen especies de gran interese como a *Margaritifera margaritifera* (en perigo de extinción).

As emisións brutas diarias calculadas para o vertido de fábrica, estimadas a través do caudal máximo de vertido (30.000.000 L/día), suporían 60 toneladas de sulfato;

4,8 toneladas de DQO; 1,2 toneladas de DBO5; 1,5 toneladas de sólidos totais en suspensión; 450 kg de nitróxeno total; e 55,8 kg de fósforo total. Este vertido chegaría ao río pasando previamente por unha planta de tratamento cun reactor biolóxico de membrana. Dita tecnoloxía, punteira e innovadora, podería non ser suficiente para esta macrocelulosa, segundo os datos achegados de dilución no río, e descoñécese como sería a descarga unha vez que as membranas se ensucien ou rompan.

A empresa avaliou a dilución de determinados parámetros do vertido mediante un modelo teórico, pois a autorización de vertido debe ter como obxecto a consecución dos OMAS (artigo 100.2 da Lei de Augas RD 1/2001 e artigo 251 do Regulamento de Dominio Público Hidráulico RD 849/1986). A dilución dos sulfatos non foi analizada (cantidade neta de 2000 mg/L). No Real Decreto de calidade da auga de consumo (RD 3/2023), o límite atópase en 250 mg/L. Augas abaixo do punto de vertido abastécense unhas 140.000 persoas, concellos que poden non dispor da técnica para a eliminación dos sulfatos, ao non existir este problema na actualidade; e de ter que facelo, aumentaría o prezo da potabilización da auga.

Os resultados deste análise non achegan seguridade na consecución dos OMAS: se incumpre só un dos parámetros, non se acadaría o bo estado do río, e varios parámetros acadan valores que bordean os límites da norma (amonio: 0,58 mg/l -límite 0,6-; fósforo total: 0,38 mg/l -límite 0,4-, fosfatos: 0,39 mg/l -límite 0,4 mg/l-). O promotor utilizou no modelo medias de percentís

Imaxe 3. Gráfica mensual dos caudais do Ulla na Ponte Nova (Estación de aforos 1544) - MeteGalicia

mensuais da serie de caudais históricos. Estes estatísticos consideran un reparto equitativo do caudal, o que obvia a diversidade do réxime hídrico. Polo tanto, se lle sumamos á propia variación diaria, estacional ou interanual do réxime hídrico o efecto do cambio climático, é obvio pensar que na realidade se acadarían caudais máis baixos dos utilizados para o estudo cunha maior frecuencia. Isto produciría afección ao estado ecolóxico e danos irreversibles ao ecosistema fluvial.

No Informe sobre o proxecto para a implantación dunha industria de fibra téxtil a base de celulosa e as súas infraestruturas asociadas do Consello da Cultura Galega, no apartado sobre o impacto hidrolóxico, autoría de Horacio García, arguméntase que o factor de dilución mínimo debería de ser de 6,1 m³/s (mínimo 15-20 veces superior ao caudal de descarga). O autor compara a serie de caudais de 47 anos completos que existen na estación hidrométrica na masa da vertedura, e o 45,6 %

dos días non acadarían este caudal mínimo de dilución. Na imaxe 3 pódese ver a distribución dos caudais ao longo dos meses, e na imaxe 5 como baixa o nivel en meses de verán, indicativas ambas da problemática da falta de caudal en determinados meses.

O vertido realizaríase a quilómetro e medio do encoro de Portodemouros, un encoro que presenta problemas de eutrofización (imaxe 4), e no que medran cianobacterias potencialmente tóxicas, moi perigosas para a saúde de todo o ecosistema. No EIA (Estudo de Impacto Ambiental) preséntanse resultados das análises de fitoplancto das augas do encoro (páxina 328 Anexos EIA - 1 de 4). Identifícase a especie *Microcystis aeruginosa* como dominante durante os blooms de agosto e de outubro dos anos analizados. Coñecedora desta problemática, a empresa non estimou o impacto das verteduras de compostos orgánicos a unha temperatura elevada sobre o encoro de Portodemouros. Este tipo de contami-

Imaxe 4. Río Ulla na Ponte da Agra (agosto 2024) - Patricia Villarino

Imaxe 5. Río Ulla na Ponte da Agra (setembro de 2024) · Patricia Villarino

nación fai que se prohiba o baño no encoro e, nun futuro, con este caldo de cultivo, podería aumentar máis a contaminación, o que impediría usos recreativos e encarecería o tratamento de auga para abastecemento.

O que falla: a Lei de Augas e a normativa do PHG-C

Como é posible que se proxecte unha industria tan contaminante no tramo alto do río Ulla? Debido ás faltas, fallos ou incumprimentos na lexislación de augas:

- A Lei de Augas segue sen adaptarse á Directiva Marco das Augas e non outorga o recoñecemento e o peso que debe á protección ambiental da auga como principio reitor de toda a xestión da auga. Os PHC xa se desenvolvían en España antes da DMA, cos obxectivos de "conseguir a mellor satisfacción das demandas de auga" (artigo 38 Lei de augas 29/1985), e isto mesmo segue a ser un dos obxectivos da planificación hidrolóxica na actual Lei de Augas (Artigo 40 RD 1/2001).
- O PHG-C (Plan hidrolóxico da Demarcación Hidrográfica de Galicia-Costa) non define as necesidades hídricas para moitas das compoñentes do ecosistema fluvial: caudais xeradores no encoro de Portodemouros, caudais ecolóxicos nas masas de auga de transición e requisitos hídricos nos espazos protexidos da Rede Natura 2000. A DMA expón que os PHC deben garantir que os espazos protexidos da Rede Natura 2000 dependentes da auga se atopen en bo estado, obxectivos que só se poden alcanzar ao garantir un réxime de caudais adecuado para todas as especies que garden relación coas augas. Non se deberían aceptar solicitudes de concesións de usos consuntivos sen coñecer estas necesidades hídricas, xa que son restricións aos usos.
- Outro dos graves problemas que presenta este PHG-C son os valores expostos no apéndice 13,

entre os que se atopan os *Valores límite de vertedura de augas residuais industriais a dominio público hidráulico*. Estes xa foron publicados na normativa do 1º Plan Hidrolóxico, DOG do 15/09/2012. Esta táboa desapareceu no 2º ciclo de planificación, e volveu aparecer de novo, 11 anos despois da súa primeira publicación, sen ningún cambio nos seus valores. Anúnciase no PHG-C dentro das "Medidas de protección relativas ao estado das masas de auga", coa finalidade de achegar maior seguridade xurídica e contribuír a alcanzar o logro dos OMAS. Se analizamos estes límites, claramente poden axudar máis ao primeiro que ao segundo.

Son moitas as persoas expertas que recoñecen que a política de augas ten que evolucionar desde unha concepción en termos de usos produtivos da auga, cara á protección mesma da auga por ser o sostemento da vida. As leis existentes non garanten esta protección, e é a sociedade civil a que está a loitar para que non se instale unha macrocelulosa no tramo alto dun río no que habitan especies valiosísimas, que abastece moitísima poboación e que desemboca na ría de Arousa. Segundo o exposto, esiximos unha planificación hidrolóxica centrada nos principios da DMA, que diminúa os contaminantes en orixe, que garanta as necesidades hídricas do ecosistema, o bo estado de conservación do río e as necesidades das que depende unha importante parte da poboación galega. Apelamos, pois, ao Principio de precaución, ao mesmo que pide considerar María Xosé Sanjurjo, profesora de Edafoloxía e Química Agrícola da Universidade de Santiago de Compostela (USC), no informe do Consello da Cultura Galega: estamos a tratar con valores importantes como a saúde humana e o medio ambiente; e a decisión pode ter consecuencias irreversibles sobre o ecosistema. Os valores que están en xogo son insubstituíbles.

*Ana F. Santamariña. Vogal de Augas de ADEGA e Doutora en Hidroloxía e Xestión de Recursos Hídricos.